

انگیزش و یادگیری

محمدحسین کاوه*

دانشگاه علوم پزشکی شیراز، شیراز، ایران

Motivation and Learning*Mohammad Hosein Kaveh**

Shiraz University of Medical Sciences, Shiraz, Iran

Abstract

Studies show among a variety of (individual and environmental) factors effective on learning and learners' educational progress, motivation plays a prominent and perhaps more important role. A proper identification and analysis of learners' motivation is highly significant in the effectiveness of teaching-learning activities. This article aims to increase readers' knowledge and understanding of the concept of motivation, its significance and effective factors on it and to assist in using it in choosing teaching-learning strategies. In this direction, some scientific sources relevant to the study and content of this writing have been collected and summarized. In this writing, concepts such as motivation, motive and one of the types of motivation important in education that is integrative motivation have been studied; then the significance of motivation in teaching-learning procedures, and finally effective factors on the learners' motivation have been briefly described.

Motivation refers to a combination of one's attitudes, desires and willingness to expend effort in order to achieve a special goal. Integrative motivation is prominently significant in education and it is usually correlated with the learners' actual performance on attainment of goals. Students' performance in education varies according to the level of their integrative motivation. Motivation is a very important factor and often far more significant than intelligence in learning. Students' motivation for learning can be affected by a set of correlated factors which may consist of curriculum quantitatively and qualitatively, features of the teacher, learner and educational environment, learning activities and other environmental factors. Knowing these factors aids the teacher to choose appropriate teaching-learning activities and strategies, to interact effectively with learners and also to improve the teaching effectiveness.

Key Words: Motivation, Learning, Integrative Motivation**چکیده**

مطالعات نشان می‌دهند که در میان عوامل متعدد و گوناگون (فردی و محیطی) تأثیرگذار بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان، انگیزش نقش برجسته و بلکه مهم‌تری را ایفا می‌نماید. شناخت و تحلیل مناسب انگیزش فراگیران برای کارایی و اثربخشی فعالیت‌های

*دکترای تخصصی آموزش بهداشت، استادیار دانشگاه علوم پزشکی شیراز. تمامی درخواست‌ها به نشانی kaveh@sums.ac.ir ارسال شود.

یاددهی و یادگیری اهمیت زیادی دارد. هدف مقاله‌ی حاضر ارتقای دانش و درک خواننده از مفهوم، اهمیت و عوامل تأثیرگذار بر انگیزش و کمک به کاربست این دانش در انتخاب تدابیر یاددهی و یادگیری می‌باشد. در این راستا تعدادی از منابع علمی مرتبط مورد مطالعه و محتوای این نوشتار از آن‌ها جمع‌آوری و تلخیص گردیده است. در این نوشتار ابتدا مفاهیم انگیزش، انگیزه و یکی از انواع انگیزش که در حوزه‌ی تعلیم و تربیت حایز اهمیت است، یعنی انگیزش پیشرفت، مورد واکاوی قرار گرفته است؛ اهمیت انگیزش در فرایندهای یاددهی و یادگیری، و در پایان عوامل تأثیرگذار بر انگیزش فراگیران به اجمال شرح گردیده است.

انگیزش به حالت‌های درونی موجود زنده که موجب بروز، هدایت یا تداوم رفتار او به سوی نوعی هدف می‌شود، اطلاق می‌شود. در تعلیم و تربیت انگیزش پیشرفت اهمیت برجسته‌ای دارد، این اغلب با رفتار بالفعل فراگیران در نیل به اهداف همبستگی دارد. رفتار و عملکرد دانش آموزان در تحصیل بر حسب سطح انگیزش پیشرفت آنان متفاوت است. انگیزش عامل بسیار مهم و اغلب مهمترین شرط یادگیری است و اهمیت آن اغلب از هوش کلی نیز بیشتر می‌باشد. مجموعه‌ای از عوامل مرتبط با یکدیگر بر انگیزش دانش آموزان برای یادگیری تأثیر دارند. این مجموعه ممکن است شامل ویژگی‌های یادگیرنده، برنامه‌های درسی به لحاظ کمی و کیفی، ویژگی‌های معلمان، شرایط و ویژگی‌های محیط آموزشی، فعالیت‌ها و تکالیف یادگیری و سایر عوامل محیطی باشد. شناخت این عوامل معلم را در انتخاب مناسب تدابیر و فعالیت‌های یاددهی و یادگیری و تعامل اثربخش با فراگیران و در نهایت افزایش اثربخشی تدریس یاری می‌نماید.

واژگان کلیدی

انگیزش، یادگیری، انگیزش پیشرفت.

مقدمه

انگیزش^۱ دغدغه اصلی اکثر معلمان و همچنین مدیران است. مساله انگیزش تنها منحصر به بخش تعلیم و تربیت نیست، بلکه موضوع مهم عرصه‌های روان‌شناسی، مدیریت، سلامت و بخش‌های دیگر اجتماعی - اقتصادی نیز می‌باشد. در حقیقت، جایگاه و نقش نظام‌های تعلیم و تربیت در تربیت نیروی انسانی علاقه‌مند، مسئولیت‌پذیر، پژوهنده و کارآمد برای سازمان‌های اجتماعی و پرورش شهروندانی شایسته برای جامعه اهمیت انگیزش را در آن نظام‌ها برجسته‌تر و بنیادی‌تر می‌نماید.

(۱، ۲، ۳).

برای نیل به یادگیری موفقیت‌آمیز و موثر، معلمان به شاگردان برانگیخته، علاقه‌مند و تلاش‌گر نیاز دارند و خواهان چنین متعلمانی هستند. به سخن دیگر یادگیرندگانی که در فعالیت‌های یادگیری و دستیابی به اهداف پرورشی، خودانگیخته و خودراهبر باشند و برای به فعالیت واداشتن آن‌ها نیاز کمتری به مشوق‌ها و محرک‌های بیرونی و چالش معلمان وجود داشته باشد (۱) از طرف دیگر، بی‌علاقه‌گی یا پایین بودن انگیزش دانش آموزان اغلب بر معلمان تأثیرات نامطلوب می‌گذارد. در واقع کمبود انگیزش موجب تحلیل منابع و «پتانسیل‌ها» و کاهش بهره‌وری فرآیند تدریس - یادگیری می‌گردد (۳ و ۲)

¹ Motivation

هنگامی که دانش آموزان علاقه‌ای به موضوع درس ندارند، این بر شیوه‌ی واکنش و گوش دادن آن‌ها به معلم تأثیر می‌گذارد. و زمانی که بسیاری از دانش آموزان بر این باور باشند که قادر به گذراندن درس نیستند، معلم نیز تحت تأثیر قرار می‌گیرد. در مواجهه با دانش آموزان بی‌علاقه، معلمان ممکن است با بی‌تفاوتی نسبت به یادگیری و پیشرفت دانش آموزان و به عنوان رفع تکلیف درس را به صورت یک طرفه، یکنواخت و بدون تعامل ارائه و تمام نمایند. چنین وضعیتی به صورت چرخه‌ای تشدید می‌شود (۴). هدف اصلی مقاله حاضر این است که خواننده به درک وسیع‌تری از مفاهیم انگیزش و انگیزه دست یابد؛ اهمیت انگیزش در پیشرفت تحصیلی و تاثیر متقابل آن دو را بداند؛ برخی از عوامل موثر بر انگیزش یادگیرندگان را بشناسد. و در نهایت این مقاله برای کاربرت در اتخاذ تدابیر برانگیزاننده در فرآیند یاددهی- یادگیری مفید واقع شود.

انگیزش و انگیزه

انگیزش یکی از مهم‌ترین منابع قدرتمند تکانه‌ای است که رفتار یادگیرندگان را در آموزشگاه تحت تأثیر قرار می‌دهد و قدرت و پایداری رفتار را تعیین می‌کند. انگیزش به یادگیرنده در دستیابی به هدف و کسب توانایی برای انجام فعالیت‌های ضروری در شرایط خاص نیرو می‌دهد (۵). انگیزش به حالت‌های درونی موجود زنده که موجب بروز، هدایت یا تداوم رفتار او به سوی نوعی هدف می‌شود، اشاره می‌کند. به سخی دیگر انگیزش را می‌توان به عنوان محرک فعالیت‌های انسان و عامل جهت‌دهنده آن تعریف کرد (۶ و ۷). در انگیزش عوامل احساسی، شناختی یا هر دو نقش دارند. بر این اساس انگیزش به حالتی از احساس یا تفکر اطلاق می‌شود که در آن فرد برای انجام یا مشارکت در رفتاری خاص آمادگی دارد. این توصیف بر انگیزش به عنوان وضعیت یا حالتی هیجانی یا شناختی تأکید می‌کند که مستقل از عمل است. برای برخی از افراد، جنبه احساسی انگیزش و برای بعضی دیگر جنبه شناختی یا ذهنی آن برجسته‌تر است (۳). در موقعیت تدریس - یادگیری، انگیزش با خواست، آمادگی و تلاش یادگیرنده برای یادگیری ارتباط دارد (۷). مانند یادگیری، انگیزش نیز به طور مستقیم قابل مشاهده نیست، در واقع براساس مشاهده و سنجش رفتارها، در مورد انگیزش فرد قضاوت می‌گردد (۶).

انگیزه^۱ اصطلاحی است که اغلب با انگیزش مترادف به کار می‌رود. انگیزه به حالت مشخصی اطلاق می‌گردد که سبب بروز رفتاری معین می‌شود. به سخن دیگر، انگیزش عامل کلی یا علت عام مولد رفتار به حساب می‌آید، در حالی که انگیزه علت اختصاصی رفتاری مشخص می‌باشد (۶). شعاری نژاد بین انگیزه و محرک، عامل دیگری که در بروز و هدایت رفتار نقش دارد، تمایز قابل می‌شود و می‌نویسد: «مجموعه علل و عوامل رفتار را در صورتی که درونی باشند، یعنی از درون شخص آغاز شوند، انگیزه و اگر بیرونی باشند، یعنی خارج از وجود شخص، محرک^۲ نامند» (۸).

این تمایز را به شکل دیگری، تحت عناوین انگیزه‌های اولیه و ثانویه یا درونی و بیرونی نیز وصف کرده‌اند. با این وصف عواملی مانند تحسین، چشم و هم چشمی، پاداش و تنبیه محرک یا انگیزه‌های خارجی محسوب می‌شوند. به عوامل دیگری مانند نیاز به قدر و منزلت، تعالی خویشتن و عزت نفس، می‌توان انگیزه اطلاق کرد (۹). یکی از انگیزه‌های مهم که با فعالیت‌های یادگیری و پیشرفت تحصیلی ارتباط نزدیک دارد، انگیزه پیشرفت^۳ می‌باشد. در ادامه به شرح مختصری از این موضوع پرداخته می‌شود way.

انگیزه یا انگیزش پیشرفت

انگیزه پیشرفت یعنی گرایش به تلاش برای انتخاب و انجام فعالیت‌هایی که هدف آن‌ها رسیدن به موفقیت یا دوری از شکست است. این یکی از انگیزه‌های اجتماعی مهم است که ارتباط خاصی با کار معلم دارد. اطلاق انگیزش پیشرفت بر این حالت درونی بر تاثیر گسترده آن بر رفتارها و فعالیت‌های مختلف تحصیلی و ویژگی‌های شخصیتی دیگر افراد دلالت می‌نماید (۶). انگیزش پیشرفت اغلب با رفتار بالفعل فراگیران در نیل به اهداف همبستگی دارد (۵). رفتار و عملکرد دانش آموزان در تحصیل بر حسب سطح انگیزش پیشرفت آنان متفاوت است. به عبارت دیگر، بین دانش آموزانی که از انگیزش پیشرفت بالایی برخوردارند و دانش آموزانی که انگیزش پیشرفت درآنان پائین یا ضعیف است، تفاوت‌های قابل توجهی مشاهده می‌شود. این تفاوت‌ها در زمینه‌های گوناگونی شامل باورها، نگرش‌ها، سبک‌های اسنادی، خودکارآمدی، عملکرد تحصیلی و برخی دیگر از ویژگی‌های شخصیتی وجود دارد. دانش آموزانی که دارای انگیزش پیشرفت بالایی هستند، در مقایسه با کسانی که انگیزش پیشرفت آن‌ها ضعیف است مدت طولانی‌تری در انجام تکالیف و تلاش برای حل مسائل پافشاری می‌کنند، حتی تجربه شکست نیز مانع تلاش آنان نمی‌شود. دانش آموزان دارای انگیزه پیشرفت بالا،

¹ Motive

² Stimulus

³ Achievement motive

موفقیت را به تلاش و کوشش و شکست خود را به کمبود یا فقدان تلاش‌ها (عامل شخصی، اما قابل تغییر) نسبت می‌دهند. در مقابل یادگیرندگانی که انگیزه پیشرفت در آنان ضعیف است، عموماً شکست یا موفقیت را به عواملی مانند توانایی و استعداد، دشواری تکلیف یا مساله یا شرایط محیطی و خارجی دیگر، نه تلاش، نسبت می‌دهند (۶ و ۹). یادگیرندگانی که انگیزش پیشرفت بالایی دارند برای موفقیت تلاش می‌کنند و انتظار موفقیت دارند این انتظار به تقویت خودکارآمدی و اعتماد به نفس آنان کمک می‌کند. از طرف دیگر هر گونه موفقیت، میل به موفقیت و پیشرفت بیشتر را می‌پروراند و موفقیت بعدی را تسهیل می‌نماید. اینان هنگامی که شکست می‌خورند بر تلاش‌های خود می‌افزایند. در مقابل دانش آموزانی که انگیزه پیشرفت آنان ضعیف است برای اجتناب از شکست عمل می‌کنند. به عبارت دیگر هم و غم آن‌ها دوری از شکست است. از این‌رو چنین دانش آموزانی اغلب منفعل و مضطرب هستند؛ تکالیف آسان را بر می‌گزینند و یا گاهی سخت؛ احتمالاً بدان جهت که توجیهی برای شکست خود داشته باشند (۷، ۹ و ۱۰). در جدول زیر برخی از تفاوت‌های شخصیتی دانش آموزان بر حسب قوی یا ضعیف بودن انگیزش پیشرفت در آنان ذکر گردیده است.

جدول شماره ۱: تفاوت‌های شخصیتی دانش آموزان بر حسب سطح انگیزش پیشرفت (۶)

افرادی که انگیزش پیشرفت بالایی دارند	افرادی که انگیزش پیشرفت در آنان ضعیف است
داشتن انگیزه برای دستیابی به موفقیت	داشتن انگیزه برای دوری از شکست
فعال، پی‌گیر و دارای پشتکار	منفعل، بی‌میل
دارای اعتماد به نفس و احساس کارآمدی	اعتماد به نفس ضعیف، مضطرب
انتخاب تکالیف با دشواری متوسط	انتخاب تکالیف آسان یا سخت
مستقل، بیشتر متکی به بازخورد و تقویت درونی	وابسته به بازخورد و هدایت بیرونی
تلاش برای دستیابی به اهدافی بیش از تکلیف	محدود کردن تلاش‌ها برای انجام تکلیف خواسته شده
اهداف طولانی مدت دارند	اهداف کوتاه مدت دارند
مسئولیت خود را در یادگیری می‌شناسند و به آن اهمیت می‌دهند	نسبت به مسئولیت خود در یادگیری بی‌توجهند
موفقیت یا شکست را به تلاش نسبت می‌دهند	موفقیت یا شکست را به توانایی یا عوامل محیطی و خارجی نسبت می‌دهند

اهمیت انگیزش

انگیزش عامل بسیار مهم و اغلب مهم‌ترین شرط یادگیری است اهمیت آن اغلب از هوش کلی نیز بیشتر می‌باشد (۱۲ و ۹) در حقیقت روان‌شناسان معتقدند که انگیزش مایه‌ی اساسی یادگیری است. آن‌ها معتقدند که در غیاب انگیزش کافی برای آموختن، یادگیری در آموزشگاه نامحتمل است. مسائل انگیزشی یادگیرندگان در تعلیم و تربیت و تأثیر آن بر عملکرد تحصیلی جنبه‌ی مهمی از یادگیری اثربخش تلقی می‌شود (۵). بارها دیده شده است دانش آموزانی که از لحاظ توانایی و استعداد تحصیلی و به عبارت دیگر هوش کلی بسیار شبیه به هم هستند، اما در پیشرفت تحصیلی تفاوت‌های زیادی با یکدیگر دارند (۶). تالا^۱ می‌نویسد: محققانی مانند کار^۲ و همکارانش دریافته‌اند که کودکان با هوش بالا و کودکان با هوش پایین‌تر اما انتظارات پایین‌تر (برای پیشرفت) در مقایسه با کودکانی که هوش پایین‌تر اما انتظارات بالاتری داشتند از نمرات پایین‌تری برخوردار بودند (۵). پژوهش رابطه بین هوش کلی و پیشرفت تحصیلی را با ضریب همبستگی حدود $r = 0/50$ نشان داده است یعنی تنها حدود ۲۵٪ واریانس پیشرفت تحصیلی را هوش کلی تعیین می‌کند به سخن دیگر در ۷۵٪ موارد، پیشرفت تحصیلی تحت تأثیر عوامل دیگر می‌باشد. مهم‌تر آن که وقتی پیشرفت تحصیلی قبلی ثابت نگه داشته شود، همبستگی بین اندازه‌های هوش کلی و پیشرفت تحصیلی بعدی به حدود $r = 0/30$ کاهش می‌یابد. این بدان معنی است که کمتر از ۱۰٪ واریانس پیشرفت تحصیلی به وسیله هوش کلی توجیه می‌شود. این ضرایب نسبتاً پایین هستند و نشان می‌دهند که در میان یادگیرندگان افرادی یافت می‌شوند که با استعداد کم پیشرفت چشمگیری دارند و افرادی نیز هستند که با وجود استعداد زیاد،

¹ Tella

² Carr

پیشرفت تحصیلی آنان اندک است. یکی از عوامل مهم توجیه‌کننده این وضعیت انگیزش می‌باشد (۶). در واقع دانش‌آموزان با انگیزه به یادگیری اشتیاق دارند؛ علاقه‌مند، کنجکاو، سختکوش و جدی هستند؛ زمان بیشتری را برای مطالعه و انجام تکالیف صرف می‌کنند. شاید بتوان گفت که چنین رفتارهایی فاصله آنان را از افراد باهوش کلی بالاتر، جبران می‌کنند (۹). در همین زمینه، آکباس و کان^۱ نوشته‌اند: عوامل احساسی (عاطفی) مانند انگیزش و اضطراب اثرات مهمی بر پیشرفت تحصیلی دارند و مؤلفه‌های مهمی از فرآیندهای پرورشی و آموزشی نیز هستند (۴).

تلا و همکاری در تلاش برای بهبود پیامدهای شناختی و عاطفی یادگیرندگان در ریاضیات و یا یادگیری در آموزشگاه، روانشناسان پرورشی و استادان ریاضیات جست‌وجوی پیوسته‌ای را برای متغیرها و عواملی (فردی و محیطی) انجام دادند که با دستکاری آن‌ها بتوان نتایج مطلوبی را در تحصیل فراهم آورد. از تمام متغیرهای شخصی و روان‌شناختی که توجه محققان را در این زمینه از پیشرفت تحصیلی به خود جلب کردند، انگیزش برجستگی بیشتری داشت و این بر سایر متغیرها نیز تأثیرگذار شناخته شد. آنان در مطالعه‌ی خود به این نتیجه رسیدند که دانش‌آموزان از لحاظ پیشرفت تحصیلی بر حسب میزان برانگیختگی‌شان تفاوت بارزی با یکدیگر داشتند. به عبارت دیگر نتایج نشان داد دانش‌آموزانی که از انگیزش بالاتری برخوردار بودند در مقایسه با دانش‌آموزان کم انگیزه، عملکرد تحصیلی بهتری داشتند. تلا براساس یافته‌های مطالعه‌ی بانک و فینلاپسون^۲ می‌نویسد: یادگیرندگان موفق به طور بارز از سطح انگیزش بالاتری نسبت به یادگیرندگان ناموفق برخوردارند. همچنین در تأیید یافته‌های خود به گزارش پژوهشی جان^۳ استناد می‌کند که پیشرفت تحصیلی همبستگی بالایی با انگیزش دانش‌آموزان دارد (۵).

موفقیت یا شکست تحصیلی نیز بر انگیزش و یادگیری تأثیر می‌گذارند. به عبارتی دیگر، انگیزش نه تنها بر پیشرفت تحصیلی موثر است، بلکه خود نیز تحت تأثیر تجارب تحصیلی (موفقیت، شکست و پیامدهای آن‌ها) قرار دارد. ویژگی‌های عاطفی یادگیرندگان، شامل علاقه و انگیزش آنان نسبت به درس، در جریان یادگیری هم نقش علت و هم معلول را بازی می‌کنند. تجارب یادگیری دانش‌آموزان در درس‌های مختلف وقتی به صورت موفقیت‌ها یا شکست‌های پی در پی اندوخته می‌شوند به ایجاد تصورات و باورهایی در آنان نسبت به توانائیشان در یادگیری موضوعات مختلف می‌انجامد. این باورها و پندارها، انگیزش آنان را نسبت به تلاش برای یادگیری موضوعات مشابه تحت تأثیر قرار می‌دهد. چنین وضعیتی تأثیر قابل توجهی بر اعتماد و احترام به نفس، خودکارآمدی، سبک زندگی آینده و به ویژه سلامت روانی یادگیرندگان دارد (عوز ۱۳).

یکی از پیامدهای تجربه‌های متوالی شکست یا ناموفق بودن فعالیت‌های تحصیلی، درماندگی آموخته شده است. تجربه شکست‌های متوالی این خطر را به همراه دارد که در شخص نوعی احساس یا باور درماندگی یا ناتوانی شکل گیرد. یعنی احساس کند که تلاش‌های او بی‌اهمیت، بی‌اثر و محکوم به شکست است. روشن است که عوامل محیطی شامل نحوه قضاوت و رفتار دیگران، معلم، والدین، همسالان نیز به وجود آمدن این احساس تأثیر دارند. درماندگی آموخته شده امکان فعالیت‌های هدفدار و تلاش برای کسب موفقیت و پیشرفت را از یادگیرنده سلب می‌کند. چنین وضعیتی حتی ممکن است رفتار و انگیزه پیشرفت فرد را در موقعیت‌های دیگر تحصیل، زندگی و در نهایت سلامتی تحت تأثیر قرار دهد (۹). انتخاب و سازماندهی مناسب فعالیت‌ها و تکالیف و بهبود محیط یادگیری نقش مهمی در ارتقای اعتماد به نفس و خودکارآمدی و از طرف دیگر جلوگیری از درماندگی آموخته شده دارد.

در واقع عوامل متعددی بر انگیزش و یادگیری تأثیر می‌گذارد این عوامل در ارتباط متقابل با یکدیگر قرار دارند با این وجود شیوه‌ای که فعالیت‌های تدریس و یادگیری انتخاب و سازماندهی می‌شوند و شرایط محیط یادگیری از نقش بسزایی در کمک به فرآیندگان برای نیل به موفقیت برخوردارند. از این‌رو با تنظیم اهداف واقع‌بینانه و مناسب، انتخاب تجارب و تکالیف مناسب برای یادگیری و سازماندهی صحیح آن‌ها (مثلاً از ساده به پیچیده) می‌توان موفقیت یادگیرندگان را تسهیل کرد. این کار به ویژه در سال‌های آغازین تحصیل که خودپنداره و باورهای شخص نسبت به توانائی‌هایش شکل می‌گیرد، بسیار مهم است (۶ و ۹ و ۱۳).

¹ Akbas and Kan

² Bank and Finlapson

³ John

عوامل موثر بر انگیزش

به طور کلی مجموعه‌ای از عوامل مرتبط با یکدیگر بر علاقه و انگیزش دانش آموزان برای یادگیری تاثیر دارند. این مجموعه ممکن است شامل ویژگی‌های یادگیرنده، برنامه‌های درسی به لحاظ کمی و کیفی، ویژگی‌های معلمان، شرایط و ویژگی‌های محیط آموزشی، فعالیت‌ها و تکالیف یادگیری و سایر عوامل محیطی باشد. تلا براساس یافته‌های محققان تعدادی از عوامل

مرتبط با عملکرد دانش آموزان در درس ریاضیات را این گونه آورده است: علاقه‌مندی به درس، حجم تکالیف، شخصیت، خودپنداره، احساس کفایت یا بی‌کفایتی، انگیزش و اعتماد به نفس، اضطراب، کافی یا ناکافی بودن تسهیلات، توانایی و مهارت معلمان، و شیوه‌های تدریس (۱۶). برخی از عوامل مؤثر بر انگیزش در جدول شماره ۲ فهرست شده است. شناسایی این عوامل به تصمیم‌گیری در مورد انتخاب شیوه‌های مناسب و بهبود شرایط برای برانگیختن فراگیرندگان برای یادگیری کمک می‌کند (۱۴).

در میان ویژگی‌های مربوط به یادگیرنده، مهم‌ترین عامل نیاز می‌باشد. نیاز به یک حالت کمبود یا نقصان در موجود زنده اشاره می‌کند. وقتی موجود زنده احساس نیاز می‌کند، این احساسی ناخوشایند است. هنگامی که نیاز او ارضا می‌شود این حالت برای او خوشایند می‌باشد. از این رو گفته می‌شود که انگیزه‌های آنان اعم از خودآگاه و ناخودآگاه منبعث از نیازهای اوست. مربوط و معنادار بودن برنامه‌ها و تکالیف درسی نزد یادگیرندگان به میزان تناسب و ارتباط آن‌ها با نیازها، به ویژه نیازهای حائز اولویت، بستگی دارد (۶ و ۹).

نوع، درجه و شدت نیازها در اشخاص مختلف، متفاوت است. همچنین تاثیر نیازها در برانگیختن فرد برای انجام رفتار بین افراد مختلف و در یک فرد در شرایط مختلف، متفاوت می‌باشد. از این رو همه یادگیرندگان به وسیله نیازها، سایق‌ها و مشوق‌های یکسانی برانگیخته نمی‌شوند. برخی از شاگردان به وسیله تایید و تشویق معلم و دیگران و برخی از طریق غلبه بر چالش‌ها و حل مسائل برسر ذوق می‌آیند و برانگیخته می‌شوند. عوامل محیطی نیز بر ادارک افراد از آنچه که نیاز آنان محسوب می‌شود و برانگیختن آنان به تلاش برای برآوردن نیاز (بروز تقاضا) تاثیر می‌گذارند. به عنوان مثال، آموزش و تبلیغ درباره انواع غذاها و الگوهای مسکن، یا خدمات سلامتی می‌تواند موجب شود مردم نیازهای جدیدی را احساس کنند یا احساس نیاز در آنان به تقاضا تبدیل شود. تقدیر و ترفیع دانشجوی ممتاز و موفق ممکن است تمایل دیگران را برای دستیابی به مرتبه و منزلت بالاتر برانگیزاند.

نیاز موجب رفتار می‌شود؛ از طرف دیگر ارضای نیاز (رفتار) نیز خود ممکن است نیاز و تمایل برای ارضای نیاز دیگر را موجب شود. مطابق سلسله مراتب نیازهای مازلو، ارضا شدن نیازهای فرد در یک سطح، او را برای ارضای نیازهای سطح بالاتر بر می‌انگیزاند. در زمینه تعلیم و تربیت، به عنوان مثال، موفق شدن دانشجو در حل یک مساله مانند تشخیص و درمان صحیح یک ناخوشی، او را برای تلاش برای یادگیری بیشتر و حل مسائل دیگر ترغیب می‌کند، رضایت‌مندی دانشجو از تلاش خود به ویژه اگر تقویت و تقدیر نیز شود، انگیزش او را تقویت می‌نماید (۹ و ۱۶).

جدول شماره ۲: عوامل فردی و محیطی مؤثر بر انگیزش فراگیران (۹ و ۱۰، ۱۲، ۱۴)

عوامل فردی	عوامل محیطی
ادراک یادگیرنده از مربوط و متناسب بودن تکالیف درسی با علائق و نیازهای او	مشوقها و محرکها، شامل به کاربردن ساز و کارهای تقویت و پاداش
میزان مشارکت و سطح کنترل یادگیرنده در فرآیند یادگیری	فراهم بودن منابع، تسهیلات و حمایت اجتماعی
سبک‌های اسنادی: نسبت دادن موفقیت یا شکست تحصیلی به توانایی و استعداد یا عوامل دیگر	راهبردها و شیوه‌های تدریس
مهارت‌های شناختی و فراشناختی یادگیرنده	چگونگی تعامل معلم و متعلم (به لحاظ آموزشی و اجتماعی)
آمادگی، شامل آموخته‌ها و تجارب گذشته	تاثیر گروه همسالان
ویژگی‌های شخصیتی از قبیل خودکارآمدی و اعتماد به نفس	شیوه‌ها و ساز و کارهای بازخورد، اندازه‌گیری و ارزشیابی یادگیرندگان
وضعیت روانشناختی و عاطفی همچون خودپنداره، اضطراب و افسردگی	مهارت‌های معلمان و والدین
داشتن هدف یا آگاهی از اهداف برنامه‌ی درسی	مشخص بودن اهداف برنامه‌ی درسی

نتیجه‌گیری

به طور خلاصه در میان عوامل مختلف و متعدد تأثیرگذار بر عملکرد و پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان (فردی و محیطی)، انگیزش نقش برجسته و مهمی را بازی می‌کند. درک و تحلیل مناسب انگیزش، شامل عوامل تأثیرگذار بر آن برای معلمان و برنامه‌ریزان پرورشی امری ضروری محسوب می‌شود. هر چند عوامل مؤثر بر انگیزش متعدد هستند، بسیاری از آنها در محیط آموزشی از طریق برنامه‌ریزی، سازماندهی مناسب فعالیت‌ها و مشارکت دادن یادگیرندگان قابل تغییر و اصلاح می‌باشند. این کار موجب افزایش کارایی و اثربخشی فرآیندهای آموزشی و پرورشی و در نهایت رضایت‌مندی ذینفعان خواهد شد.

References:

1. Torrence , DR . Motivating trainees to learn . Training and Development (Journal) . March 1993 , P:55-8
2. ایران نژاد پاریزی، مهدی و ساسان گهر، پرویز . سازمان و مدیریت، از تئوری تا عمل . چاپ سوم . موسسه بانکداری ایران، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران . تهران . ۱۳۷۵ .
3. unknown; motivating people; (only a sample copy of one chapter or this book was available).
4. Tella A; The Impact of Motivation on Student's Academic Achievement and Learning Outcomes in Mathematics among Secondary School Students in Nigeria; *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education*, 2007, 3(2), 149-156
5. AKBAŞ A and KAN A; Affective Factors That Influence Chemistry Achievement (Motivation and Anxiety) and the Power of These Factors to Predict Chemistry Achievement-II; *Journal of TURKISH SCIENCE EDUCATION*; Volume 4, Issue 1, May 2007, 10-19
6. سیف، علی اکبر. روان‌شناسی پرورشی، روان‌شناسی یادگیری و آموزش. ویراست نو. چاپ هشتم . موسسه انتشارات آگاه . تهران. ۱۳۸۲.
7. Redman , BK. The Practice of Patient Education. 8th edition. USA: Mosby.1997.
8. شعاری نژاد ، علی اکبر . مبانی روان‌شناختی تربیت . چاپ دوم . موسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی . تهران . ۱۳۶۸ .
- 9.
10. پارک، ک . ترجمه خسرو رفایی شیرپاک . درس‌نامه طب پیشگیری و پزشکی اجتماعی. جلد دوم . چاپ اول . انتشارات ایلیا . تهران . ۱۳۸۲ .
11. کدیور ، پروین . روان‌شناسی تربیتی . چاپ سوم . سمت . تهران . ۱۳۸۱ .
12. Rankin , SH and Stallings , KD . Patient Education , Issues , Principles , Practice . Third edition . USA: 1996.
13. Martinez , M. Development and Validation of an Intentional Learning Orientation Questionnaire . Birgham Young University . Oct . 1997.

14. Quinn , F. M . Priciples and Practice of Nurse Education .4th edition .Italy:nelson thornes.2000.
15. Sarafino , EP. Health Psychology. 3 rd edition USA : John Wiley and Sons. 1998
16. Wang , MC , Haertel , GD and Walberg , HJ . What influences Learning ? A Content analysis of review literature . Journal of Education al Research . 1990 , 84(1):30-43 .
۱۷ . بیلر ،رابرت . ترجمه پروین کدیور . کاربرد روان شناسی در آموزش . جلد دوم . چاپ اول . مرکز نشر دانشگاهی . تهران ۱۳۷۱ .